

УДК 338.2:658.3

ПЕРЕСИПКІН МИХАЙЛО,*аспірант кафедри фінансово-економічної безпеки, обліку і аудиту**Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова*

ОЦІНКА ПРОЦЕСУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ КВАЛІМЕТРИЧНИМ МЕТОДОМ

У статті запропоновано метод оцінки процесу забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання за допомогою кваліметрії. Визначено алгоритм застосування (виділення основних напрямків діяльності, оцінка складових процесу) та можливості для використання. Представлено модель кваліметричної оцінки процесу забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання, яка дозволяє виявити й кількісно оцінити недоліки в діяльності суб'єкта господарювання, визначити напрямки для застосування комплексу заходів щодо вдосконалення процесу забезпечення його економічної безпеки, оцінити динаміку цього процесу й мати можливість порівняння діяльності різних суб'єктів господарювання.

Ключові слова: економічна безпека; суб'єкти господарювання; кваліметрія; модель; оцінка складових процесу забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання.

Постановка проблеми і стан її вивчення. В умовах мінливого макроекономічного простору процес забезпечення економічної безпеки окремих суб'єктів господарювання набуває особливого сенсу. Для стабільного існування підприємств у будь-яких умовах необхідне чітке бачення ситуації для можливості прийняття негайних і адекватних управлінських рішень.

Будь-якому керівнику сьогодні доводиться стикатися з проблемою кількісного оцінювання якості результатів праці, виробничого або соціального процесу, діяльності колективу (персоналу), типу організаційної структури, які виражаються, як правило, якісними характеристиками. Для вирішення подібних ситуацій сьогодні застосовується кваліметричний метод. Це методологія оцінювання якісних показників (якості, результатів діяльності або процесу) кількісними характеристиками у вигляді числа, що характеризує ступінь їх відповідності вимогам, що висуваються.

Важливість економічної безпеки та необхідність розробки нових методів для її оцінки та стану функціонування підкреслено в роботах Л. В. Гнилицької, О. В. Ілляшенко, Р. Војанс та В. Јerman-Blažič, В. А. Мальова [1-4]. Про використання кваліметричного методу для оцінки роботи підприємств різних галузей писали О. Ю. Амосов [5], Г. Г. Азгальдов [6], В. Малигіна та К. Антошина [7] та інші. Серед основних причин, що стримують розвиток кваліметрії, указані автори визначають обмежену кількість випробуваних методик оцінювання, неадекватність розроблених методик вимогам виробництва тощо. Серед переваг - об'єктивність процедури оцінювання будь-яких виробничих процесів. Застосування цього методу для оцінки процесу забезпечення економічної безпеки підприємств і побудова відповідної моделі - **мета** нашої роботи.

Виклад основного матеріалу. Термін "кваліметрія" зручний, оскільки лаконічний і достатньо точно передає зміст поняття "вимір якості". Сьогодні кваліметрію використовують як інструмент підвищення ефективності

будь-якої роботи і розглядають як частину теорії прийняття рішень [6].

Без подібного оцінювання сьогодні дуже важко, а часто практично неможливо забезпечити ефективне функціонування економічних і соціальних структур. Наука управління розглядає процес як стійку та цілеспрямовану сукупність взаємопов'язаних дій, спрямованих на конкретний результат. У контексті економічної безпеки це процес реалізації функціональних складових економічної безпеки з метою запобігання можливим збиткам і досягнення максимального рівня економічної безпеки в певний момент і в майбутньому.

Для оцінки якості процесу забезпечення економічної безпеки суб'єкта господарювання (ЕБ СГ) доцільно використовувати такі критерії, які забезпечують єдиний підхід до його оцінки для різних суб'єктів господарювання, відображають найбільш значущі елементи процесу, мають раціональну основу та спадкоємність, сприяють прийняттю адекватних управлінських рішень із подальшою оцінкою ступеня досягнення поставлених завдань. Також слід урахувати, що витрати часу при використанні методу не мають перевищувати потенційну користь, тобто бути доступними й легкими в застосуванні.

Досягнення найвищого рівня економічної безпеки підприємства можливо при забезпеченні максимальної безпеки його основних функціональних складових - напрямків діяльності. Кафедрою фінансово-економічної безпеки, обліку та аудиту Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова запропоновано застосовувати метод кваліметричної оцінки до процесу забезпечення економічної безпеки з метою виявлення недоліків серед напрямків діяльності та резервів для вжиття заходів щодо максимального забезпечення економічної безпеки.

Кваліметричний метод ґрунтується на експертному методі оцінювання якості - методі, у рамках якого для визначення значень числових характеристик викорис-

стовуються знання компетентних експертів. З літературних джерел відомо [8], що застосування лише експертного методу доцільне при прогнозуванні, дослідженні операцій, процесів, прийнятті управлінських рішень. Важливою умовою в такій ситуації є достатня кількість компетентних експертів, що призводить до підвищення достовірності колективної експертизи та зниження похибки експертного методу. Відомо, що у кваліметрії для розрахунку вагових коефіцієнтів рекомендується поєднувати експертну й аналітичну оцінку окремих показників. Однак для застосування аналітичного методу, як правило, потрібно мати одну або декілька груп властивостей, для яких відомі значення абсолютних показників і наявний чіткий алгоритм, за допомогою якого можливо було б визначити цей показник.

Алгоритм розробки кваліметричної моделі включає кілька послідовних дій. Із залученням експертів (30) були виділені основні напрямки діяльності щодо забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності, проведена оцінка важливості кожного з них. Так, основні напрямки діяльності (функціональні складові) кваліметричної моделі включають: техніко-технологічне, організаційно-правове, кадрове, психологічне, обліково-аналітичне та науково-методичне забезпечення. Далі, базуючись на думці експертів, була розрахована вагомість кожного з виділених напрямків діяльності. Було визначено ненормовані коефіцієнти вагомості (q'_i) для всіх напрямків діяльності (n) з їх подальшим нормуванням, тобто визначено значення нормованих коефіцієнтів вагомості (q_i), виходячи з принципів кваліметрії:

$$\sum_{i=1}^n q_i = 1. \quad (1)$$

Складові процесу включають функціональні напрямки, сукупність виконуваних функцій, які є єдиним алгоритмом процесу забезпечення економічної без-

пеки для кожної функціональної складової. З огляду на це було виділено такі структурні компоненти: визначення структури негативних впливів, об'єктивних і суб'єктивних загроз; формування переліку заходів щодо зниження негативного впливу загроз; оцінювання ефективності запропонованих заходів з точки зору нейтралізації негативного впливу; аналіз проведених заходів, здійснених для нейтралізації негативного впливу; складання переліку (прогноз) очікуваних негативних впливів; розробка рекомендацій та алгоритму дій щодо можливих впливів. Включення до моделі однакових складових процесу не суперечить принципам кваліметрії щодо включення однаково виражених властивостей. З урахуванням однакової важливості всіх складових процесу кожного з напрямків, на підставі відповідного кваліметричного принципу нормування була розрахована вагомість для кожної зі складових (табл. 1).

При застосуванні запропонованого методу для об'єктивізації результату наявного процесу забезпечення економічної безпеки в конкретних умовах необхідно використовувати такий алгоритм дій. По-перше, оцінити відповідно до кваліметричного рівня ступінь виразності кожної складової процесу: 1 - високий рівень діяльності; 0,75 - достатній рівень; 0,5 - середній; 0,25 - низький і 0 - якщо діяльність відсутня. Дані за кожним оцінюваним об'єктом вносяться в таблицю в графу "ступінь прояву складових" (стовб. 5). Результатом оцінки складових процесу буде добуток "вагомості складових" і "ступеня прояву складових процесу" (стовб. 6), оцінений відповідно до рівня його прояву.

**Результат оцінки складових =
= оцінка ступеня прояву складових *
* вагомість складових.**

Цей результат (усередині напрямку) - (I VII, стовб. 1) показує, які зі складових процесу мають найнижчий результат і потребують першочергової корекції шляхом управлінського впливу.

Таблиця 1. - Модель кваліметричної оцінки процесу забезпечення економічної безпеки суб'єкта господарювання "Х"

№	Основні напрями діяльності	Вагомість напрямку	Складові процесу	Вагомість складових	Ступінь прояву складових (визначається відповідно до рівнів прояву складової 1,0; 0,75; 0,5; 0,25; 0)	Результат оцінки складових (добуток стовбців 4 та 5)
	1	2	3	4	5	6
I	Техніко-технологічне забезпечення	0,15	Визначення структури негативних впливів, об'єктивних та суб'єктивних загроз	0,17	0,25	0,04
			Формування переліку заходів для зниження негативного впливу загроз	0,17	0,25	0,04
			Здійснення оцінки ефективності запропонованих заходів з точки зору нейтралізації негативного впливу	0,17	0,25	0,04
			Аналіз проведених заходів, здійснених для нейтралізації негативного впливу	0,17	0,25	0,04
			Складання переліку очікуваних (прогноз) негативних впливів	0,17	0,25	0,04
			Розробка рекомендацій, алгоритм дій з урахуванням можливих впливів	0,17	0,25	0,04
	Зважений базовий результат за напрямком (добуток суми складових та вагомості напрямку)	0,04				0,25

Продовження табл. 1

№	Основні напрями діяльності	Вагомість напрямку	Складові процесу	Вагомість складових	Ступінь прояву складових (визначається відповідно до рівнів прояву складової 1,0; 0,75; 0,5; 0,25; 0)	Результат оцінки складових (добуток стовбців 4 та 5)
	1	2	3	4	5	6
II	Організаційно-правове забезпечення	0,17	Визначення структури негативних впливів, об'єктивних та суб'єктивних загроз	0,17	0,75	0,13
			Формування переліку заходів для зниження негативного впливу загроз	0,17	0,75	0,13
			Здійснення оцінки ефективності запропонованих заходів з точки зору нейтралізації негативного впливу	0,17	0,75	0,13
			Аналіз проведених заходів, здійснених для нейтралізації негативного впливу	0,17	0,75	0,13
			Складання переліку очікуваних (прогноз) негативних впливів	0,17	0,75	0,13
			Розробка рекомендацій, алгоритм дій з урахуванням можливих впливів	0,17	0,75	0,13
			Зважений базовий результат за напрямком	0,13		
III	Інформаційно-аналітичне забезпечення	0,15	Визначення структури негативних впливів, об'єктивних та суб'єктивних загроз	0,17	0,5	0,09
			Формування переліку заходів для зниження негативного впливу загроз	0,17	0,5	0,09
			Здійснення оцінки ефективності запропонованих заходів з точки зору нейтралізації негативного впливу	0,17	0,5	0,09
			Аналіз проведених заходів, здійснених для нейтралізації негативного впливу	0,17	0,25	0,04
			Складання переліку очікуваних (прогноз) негативних впливів	0,17	0,25	0,04
			Розробка рекомендацій, алгоритм дій з урахуванням можливих впливів	0,17	0,25	0,04
			Зважений базовий результат за напрямком	0,06		
IV	Кадрове забезпечення	0,16	Визначення структури негативних впливів, об'єктивних та суб'єктивних загроз	0,17	0,25	0,04
			Формування переліку заходів для зниження негативного впливу загроз	0,17	0,25	0,04
			Здійснення оцінки ефективності запропонованих заходів з точки зору нейтралізації негативного впливу	0,17	0,25	0,04
			Аналіз проведених заходів, здійснених для нейтралізації негативного впливу	0,17	0,25	0,04
			Складання переліку очікуваних (прогноз) негативних впливів	0,17	0,25	0,04
			Розробка рекомендацій, алгоритм дій з урахуванням можливих впливів	0,17	0,25	0,04
			Зважений базовий результат за напрямком	0,04		
V	Психологічне забезпечення	0,12	Визначення структури негативних впливів, об'єктивних та суб'єктивних загроз	0,17	1,0	0,17
			Формування переліку заходів для зниження негативного впливу загроз	0,17	1,0	0,17
			Здійснення оцінки ефективності запропонованих заходів з точки зору нейтралізації негативного впливу	0,17	1,0	0,17
			Аналіз проведених заходів, здійснених для нейтралізації негативного впливу	0,17	0,25	0,04
			Складання переліку очікуваних (прогноз) негативних впливів	0,17	0,25	0,04
			Розробка рекомендацій, алгоритм дій з урахуванням можливих впливів	0,17	0,25	0,04
			Зважений базовий результат за напрямком	0,08		

Закінчення табл. 1

	1	2	3	4	5	6
VI	Обліково-аналітичне забезпечення	0,12	Визначення структури негативних впливів, об'єктивних та суб'єктивних загроз	0,17	0,5	0,09
			Формування переліку заходів для зниження негативного впливу загроз	0,17	0,75	0,13
			Здійснення оцінки ефективності запропонованих заходів з точки зору нейтралізації негативного впливу	0,17	0,5	0,09
			Аналіз проведених заходів, здійснених для нейтралізації негативного впливу	0,17	0,25	0,04
			Складання переліку очікуваних (прогноз) негативних впливів	0,17	0,25	0,04
			Розробка рекомендацій, алгоритм дій з урахуванням можливих впливів	0,17	1,0	0,17
	Зважений базовий результат за напрямком	0,07				0,55
VII	Науково-методичне забезпечення	0,12	Визначення структури негативних впливів, об'єктивних та суб'єктивних загроз	0,17	0,25	0,04
			Формування переліку заходів для зниження негативного впливу загроз	0,17	0,25	0,04
			Здійснення оцінки ефективності запропонованих заходів з точки зору нейтралізації негативного впливу	0,17	0,25	0,04
			Аналіз проведених заходів, здійснених для нейтралізації негативного впливу	0,17	0,25	0,04
			Складання переліку очікуваних (прогноз) негативних впливів	0,17	0,25	0,04
			Розробка рекомендацій, алгоритм дій з урахуванням можливих впливів	0,17	0,25	0,04
	Зважений базовий результат за напрямком	0,03				0,26

Кваліметрична модель передбачає також отримання базової оцінки (таблиця 1) в цілому кожного з напрямків щодо забезпечення економічної безпеки - "Зважений базовий результат за напрямком" - це добуток суми результату кожної складової процесу і вагомості напрямку. Базовий результат оцінки окремих напрямків доцільно використовувати для визначення динаміки процесу в часі на конкретному підприємстві або як можливість для порівняння з аналогічними результатами інших установ, мінімізуючи суб'єктивний компонент. У таблиці 1 наведено умовний приклад оцінки процесу забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності (ЕБ СГ). Також кваліметрична модель дозволяє дати оцінку загального рівня процесу щодо забезпечення економічної безпеки залежно від кількості отриманих балів за всіма напрямками, яка має таку градацію: високий рівень (6,4-7,1); середній (4,6-6,3); низький (0-2). За результатами умовної оцінки процесу забезпечення ЕБ СГ (табл. 1) загальний рівень забезпечення ЕБ СГ оцінено як середній.

Висновки

Запропонована модель кваліметричної оцінки процесу забезпечення економічної безпеки дозволяє виявити й кількісно оцінити недоліки в діяльності, визначити напрямки для застосування комплексу заходів щодо вдосконалення процесу забезпечення економічної безпеки суб'єкта господарювання, проводити моніторинг з оцінкою динаміки цього процесу окремого суб'єкта господарювання й мати можливість порівняння діяльності різних підприємств.

ЛІТЕРАТУРА

- Гнилицька Л. В. Використання концептуальних основ збалансованої системи економічних показників для оцінки стану та рівня економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності / Л. В. Гнилицька // *Фінанси, облік і аудит*. - 2011. - № 18. - С. 263-271.
- Ілляшенко О. В. Детермінанти системи економічної безпеки підприємства / О. В. Ілляшенко // *Технологічний аудит та резерви виробництва*. - 2015. - Вип. 5. - № 6 (25). - С. 4-7. doi: 10.15587/2312-8372.2015.51252
- Bojanc R. Quantitative Model for Economic Analyses of Information Security Investment in an Enterprise Information System / Rok Bojanc & Borka Jerman-Blažič // *Organizacija*. - January 2013. - Vol. 45. - Issue 6. - P. 276-288. doi: 10.2478/v10051-012-0027-z
- Малєв В. А. Взаимосвязь экономической безопасности и устойчивости предприятия / В. А. Малєв // *Управление инвестициями и инновациями*. - 2016. - № 3. - С. 69-74. doi: 10.14529/iimj160311
- Амосов О. Ю. Формування системи оцінки фінансової безпеки підприємства. [Електронний ресурс] / О. Ю. Амосов. - Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/soc_gum/Ekupr/2012_1/a1.pdf.
- Азгальдов Г. Г. Теория и практика оценки качества товаров. Основы кваліметрии / Г. Г. Азгальдов. - М. : Экономика, 1982. - 255 с.
- Malygina V. Qualimetric Evaluation of the National Market Structure of Dairy Products in Ukraine / V. Malygina, K. Antoshyna // *The advanced science journal*. - 2014. - Issue 7. - P. 23-27. doi: 10.15550/asj.2014.07.023
- Кількісні методи експертного оцінювання : [наук.-метод. розробка] / [уклад. : В. П. Новосад, Р. Г. Селіверстов, І. І. Артим]. - К. : НАДУ, 2009. - 36 с.

Пересыпкин Михаил,

аспирант кафедры финансово-экономической безопасности, учета и аудита

Харьковского национального университета городского хозяйства имени А. М. Бекетова

ОЦЕНКА ПРОЦЕССА ОБЕСПЕЧЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ СУБЪЕКТОВ ХОЗЯЙСТВЕННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ КВАЛИМЕТРИЧЕСКИМ МЕТОДОМ

В статье предложен метод оценки процесса обеспечения экономической безопасности субъектов хозяйствования с помощью квалиметрии. Определен алгоритм применения (выделение основных направлений деятельности, оценка составляющих процесса) и возможности для использования. Представлена модель квалиметрической оценки процесса обеспечения экономической безопасности субъектов хозяйствования, которая позволяет выявить и количественно оценить недостатки в деятельности предприятия, определить направления для применения комплекса мер по совершенствованию процесса обеспечения его экономической безопасности, оценить динамику данного процесса и иметь возможность сравнения деятельности различных субъектов хозяйствования.

Ключевые слова: экономическая безопасность; субъекты хозяйственной деятельности; квалиметрия; модель; оценка составляющих процесса обеспечения экономической безопасности субъектов хозяйствования.

Peresyppkin Mykhailo,

postgraduate student,

O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv

EVALUATION OF PROCESS PROVIDE ECONOMIC SECURITY OF BUSINESS ENTITIES BY QUALIMETRIC METHOD

The basis of the economic power of the state is the stability of the existence of each business entity by ensuring their economic security. Today, the successful management of the enterprise for progressive development requires new forms and methods of evaluation team activities, the quality of the results of labor, production checks and social processes, which are expressed often in qualitative characteristics.

The method for evaluation process to ensure the economic security of any object of economic activity by qualimetry was introduced in article. Proposed method is based on expert opinion.

Determined algorithm for use this method (identified the main activities, account the part of process) and possible for use.

The proposed qualimetric model of evaluation the process to ensure the economic security for object of economic activity, allows determine and quantify shortcomings in the work of the enterprise, detect way to improve process to ensure the economic security of any object of economic activity by adequate amount of management solutions, make conclusion in dynamics of this process, to have a possibility to compare work results of different object of economic activity.

The method facilitates the adoption of adequate administrative decisions, with further assessment of objectives achievements.

Keywords: economic security; business entities; Qualimetry; model; evaluation components of the process to ensure the economic security of business entities.

REFERENCES

1. Hnylytska, L.V. (2011), Using the conceptual basis of a balanced system of economic indicators to assess the status and level of economic security of business entities, *Finansy, oblik i audyt*, Vol. 18, 263-271 (ukr).
2. Illiashenko, O.V. (2015), Determinants of economic security system of the enterprise, *Technology audit and production reserves*, vol. 5, no. 6(25), 4-7. doi: 10.15587/2312-8372.2015.51252.
3. Bojanc, Rok and Borka Jerman-Blažič (2013, January), Quantitative Model for Economic Analyses of Information Security Investment in an Enterprise Information System, in: *Organizacija*, Vol. 45, Issue 6, 276-288. doi: 10.2478/v10051-012-0027-z.
4. Maliov, V.A. (2016), The connection between economic security and stability of an enterprise, *Investment and innovation management journal*, No. 3, 69-74. doi: 10.14529/iimj160311
5. Amosov, O.Yu. (2012), Formation of assessing the financial security company, available at: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/soc_gum/Ekupr/2012_1/a1.pdf.
6. Azgaldov, G.G. (1982), Theory and practice of assessing the quality of the goods. Basics qualimetry, *Economika*, Moscow, 255 p. (rus).
7. Malygina, V. & Antoshuna K. (2014), Qualimetric Evaluation of the National Market Structure of Dairy Products in Ukraine, *The advanced science journal*, Issue 7, 23-27. doi: 10.15550/asj.2014.07.023.
8. Novosad, V.P. & Seliverstov, R.G. & Artym, I.I. (2009), Quantitative methods for expert evaluation, *NAPA*, Kyiv, 36 p. (ukr).

© Пересипкін Михайло

Надійшла до редакції 22.09.2016